

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.4:001.891

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-9208-2026-2-9-18>

THE RELATIONSHIP BETWEEN ACADEMIC INTEGRITY AND CRITICAL THINKING IN THE TRAINING OF POSTGRADUATE STUDENTS: CONCEPTUAL FOUNDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF RESEARCH ETHICS

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ АСПІРАНТІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЕТИКИ

Svitlana

ZAMROZEVYCH-SHADRINA,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor,

Professor at the Department
of Primary Education and Educational
Innovations,

Vasyl Stefanyk Carpathian National
University

57, Shevchenko Str.,

Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine

svetlana15050@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0138-3587>

Світлана

ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА,

доктор педагогічних наук,

професор,

професор кафедри початкової
освіти та освітніх інновацій,
Карпатський національний
університет імені Василя

Стефаника

вул. Шевченка, 57,

м. Івано-Франківськ, 76018, Україна

Iryna SMYRNOVA,

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor,

Deputy Director for Scientific
and Pedagogical Work,

Danube Institute of the National
University «Odessa Maritime
Academy»

15, Prospekt Myru, Izmail, 68600,
Ukraine

phd.smyrnova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2085-5391>

Ірина СМІРНОВА,

доктор педагогічних наук,

професор,

заступник директора
з науково-педагогічної роботи
Дунайський інститут

Національного університету
«Одеська морська академія»

проспект Миру, 15, Ізмаїл, 68600,
Україна

Iryna TAMOZHNSKA,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department
of Innovative Pedagogy,
Educational Transformations
and Leadership,
Educational and Scientific Institute
«Teacher Academy»,
V. N. Karazin Kharkiv National
University
4, Maidan Svobody, Kharkiv,
61022, Ukraine

itamozska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0865-2380>

Ірина ТАМОЖСЬКА,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри інноваційної
педагогіки, освітніх трансформацій
і лідерства,
Навчально-науковий інститут
«Академія вчителства»,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
Майдан Свободи 4, Харків,
61022, Україна

ABSTRACT

In the course of their research, the authors analysed the definitions of the concept of 'academic integrity' as a set of ethical principles and norms governing the behaviour of participants in the educational and scientific process, as well as 'critical thinking' as an integrative cognitive ability to analyse, evaluate and interpret information. Their interconnection is substantiated in the context of training candidates for the third (educational and scientific) level of higher education, and their role in shaping research ethics as a component of the professional competence of future researchers is identified. The relevance of the study stems from the increasing demands on the quality of scientific research in the context of the digitalisation of the educational landscape, the growing importance of academic culture, and the need to train competitive researchers capable of independent scientific inquiry, critical analysis of information, and adherence to ethical standards. The issue of preventing academic misconduct is of particular importance, highlighting the need to foster appropriate value orientations, cognitive skills and knowledge among postgraduate students. The authors have determined that the development of critical thinking contributes to an awareness of the need to adhere to standards of academic integrity and ensures the ability to identify scientific errors, manipulation and unethical practices, whilst academic integrity forms the ethical basis for the responsible application of analytical skills. The study found that the effective development of research ethics among postgraduate students is possible through a comprehensive approach that combines pedagogical, organisational and digital tools, the introduction of courses on academic integrity and scientific writing, the use of innovative methods for developing critical thinking, and the creation of a supportive academic environment. It has been demonstrated that the integration of these components contributes to improving the quality of scientific research, the development of academic culture, and the formation of responsible researchers capable of operating within the modern scientific and educational landscape.

Key words: *academic integrity, critical thinking, research ethics, postgraduate students, scientific activity, academic culture, digitalisation of education.*

Вступ. Стрімкий розвиток глобалізаційних процесів у сфері освіти та науки, інтенсифікація інформаційних потоків і трансформація ринку праці актуалізують проблему підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних майбутніх дослідників, здатних до самостійного наукового пошуку та відповідального продукування нових знань. Зважаючи на це, академічна доброчесність і критичне мислення постають як взаємопов'язані й взаємозумовлені компоненти сучасної підготовки аспірантів, що визначають якість наукової діяльності та рівень дослідницької культури. Академічна доброчесність розглядається науковцями [2; 4] як сукупність етичних принципів і норм, що регулюють поведінку учасників освітнього і наукового процесу, забезпечуючи достовірність, прозорість і наукову цінність результатів дослідження. Водночас критичне мислення виступає інтелектуальною основою, яка дозволяє аспірантам аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, виявляти логічні помилки, формувати аргументовані висновки та приймати обґрунтовані рішення. Саме на перетині цих двох феноменів формується дослідницька етика як інтегративна характеристика науковця. Взаємозв'язок академічної доброчесності та критичного мислення проявляється в тому, що розвиток аналітичних і рефлексивних умінь сприяє усвідомленню необхідності дотримання етичних норм наукової діяльності. Аспірант, який володіє критичним мисленням, здатен не лише ідентифікувати порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікацію, фабрикацію даних), а й запобігати їм, усвідомлюючи їхні наслідки для наукової спільноти. У свою чергу, дотримання принципів доброчесності створює етичне середовище, у якому критичне мислення розвивається як інструмент наукової об'єктивності та відповідальності.

Концептуальні засади формування дослідницької етики в підготовці аспірантів базуються на інтеграції компетентнісного, діяльнісного та андрагогічного підходів. Компетентнісний підхід передбачає формування у здобувачів освіти здатності застосовувати етичні принципи та аналітичні навички в реальних дослідницьких ситуаціях. Діяльнісний підхід забезпечує залучення аспірантів до практико-орієнтованої наукової діяльності, що сприяє закріпленню навичок доброчесної поведінки. Андрагогічний підхід, орієнтований на дорослих здобувачів освіти, акцентує увагу на їхньому попередньому досвіді, мотивації та самостійності, що є важливим для формування усвідомленої дослідницької позиції.

Ефективне впровадження принципів академічної доброчесності й розвиток критичного мислення в підготовці аспірантів забезпечується через комплекс освітніх інструментів і педагогічних практик. Зокрема, важливу роль відіграють спеціалізовані навчальні курси, присвячені етиці наукової діяльності, академічному письму, методології дослі-

джень та аналізу даних. Такі курси сприяють формуванню системного розуміння норм доброчесності та розвитку аналітичних здібностей. Практичні форми навчання, зокрема кейс-стаді, аналіз етичних дилем, моделювання дослідницьких ситуацій, забезпечують можливість застосування теоретичних знань у реальних або наближених до реальних умовах, що сприяє формуванню рефлексивних умінь і здатності приймати етично обґрунтовані рішення. Значний потенціал у забезпеченні академічної доброчесності мають сучасні цифрові інструменти. Системи перевірки текстів на плагіат, програмне забезпечення для обробки та аналізу даних, відкриті наукові бази даних сприяють підвищенню прозорості наукової діяльності та запобіганню порушенням етичних норм. Водночас використання цифрових технологій вимагає від аспірантів сформованих навичок критичного аналізу інформації та відповідального ставлення до джерел. Окрему роль у формуванні дослідницької етики відіграє інститут наукового керівництва та наставництва. Досвідчені науковці, виступаючи менторами, передають аспірантам не лише знання і досвід, а й цінності академічної культури, формуючи їхню етичну позицію та відповідальність за результати наукової діяльності.

Метою статті є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку академічної доброчесності та критичного мислення у процесі підготовки аспірантів, а також визначення концептуальних засад формування дослідницької етики як інтегративної складової сучасної наукової освіти. Відповідно до мети визначаються наступні завдання дослідження:

- проаналізувати сутність і зміст понять «академічна доброчесність» у контексті підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти;
- обґрунтувати педагогічні умови формування академічної доброчесності й розвитку критичного мислення в науково-освітньому середовищі.

Проблематика академічної доброчесності та формування дослідницької компетентності в сучасному українському науково-освітньому дискурсі посідає важливе місце й активно розробляється низкою вітчизняних учених. Зокрема, питання забезпечення академічної доброчесності, її етичних і правових засад, механізмів запобігання плагіату та формування культури відповідальної наукової діяльності висвітлюються у працях Л. Філіпенко, К. Коваленко, В. Миргород-Карпової, Л. Руденко, Т. Шлапко, а також С. Сисоевої, О. Слободянюк, В. Кременя, О. Пометун, які акцентують увагу на інтеграції принципів доброчесності в освітній процес та їх ролі в підвищенні якості наукових досліджень. Водночас проблеми формування дослідницької компетентності, розвитку наукового мислення, методологічної культури та здатності до самостійної наукової діяльності досліджуються у працях О. Дубасенюк, І. Зязюна,

С. Сисоєвої, В. Андрущенко, Н. Кузьміної, Л. Хомич та інших учених, які розглядають дослідницьку компетентність як інтегративну характеристику особистості, що поєднує знання, уміння, ціннісні орієнтації та досвід наукової діяльності. Узагальнення їхніх наукових напрацювань засвідчує, що академічна доброчесність і дослідницька компетентність взаємопов'язані та взаємозумовлені, оскільки формування етичної відповідальності в науковій діяльності є невід'ємною складовою розвитку критичного мислення та професійної зрілості майбутніх дослідників.

Методи та методика дослідження. Методологічну основу дослідження становлять системний, компетентнісний та інформаційний підходи, які забезпечують комплексний аналіз взаємозв'язку академічної доброчесності та критичного мислення в підготовці аспірантів і дозволяють обґрунтувати концептуальні засади формування дослідницької етики. Системний підхід забезпечив розгляд академічної доброчесності, критичного мислення та дослідницької етики як взаємопов'язаних елементів цілісної педагогічної системи підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти. Компетентнісний підхід спрямований на дослідження формування ключових професійних компетентностей аспірантів, зокрема дослідницької, етичної та аналітичної. У межах цього підходу академічна доброчесність розглядається як складова професійної культури науковця, а критичне мислення – як когнітивний інструмент реалізації дослідницької діяльності. Інформаційний підхід забезпечив аналіз процесів роботи з інформацією в умовах цифровізації освіти, зокрема пошуку, відбору, критичного оцінювання та етичного використання наукових джерел. Для досягнення мети дослідження було використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукових джерел із проблеми академічної доброчесності, критичного мислення та дослідницької етики), методи якісного аналізу (контент-аналіз наукових текстів, дисертацій, академічних робіт) для виявлення проявів академічної доброчесності та рівня розвитку критичного мислення.

Результати та дискусії. Формування сучасної дослідницької етики в підготовці аспірантів ґрунтується на загальнонавчаних морально-етичних принципах наукової та освітньої діяльності, що були концептуалізовані на міжнародному рівні. Вагомим кроком у цьому напрямі стало ухвалення Бухарестської декларації етичних цінностей та принципів освіти в Європейському регіоні, прийнятої за результатами Міжнародної конференції з етичних і моральних вимірів у вищій освіті та науці (ЮНЕСКО–СЕРЕС, 2004) [7]. У зазначеному документі визначено фундаментальні орієнтири розвитку вищої освіти в умовах трансформації освітньо-наукового простору, зумовленої впровадженням положень

Болонського процесу, а також окреслено моральну відповідальність закладів вищої освіти в забезпеченні якості освітньої та наукової діяльності. Важливим нормативно-етичним орієнтиром у формуванні дослідницької етики аспірантів є Етичний кодекс ученого України [1], затверджений зборами Національної академії наук України 15 квітня 2009 року. У цьому документі закріплено базові принципи наукової діяльності, зокрема чесність, об'єктивність, відповідальність за результати досліджень, повагу до авторства та недопущення академічного плагіату. Кодекс визначає стандарти поведінки дослідника у професійній взаємодії та науковій комунікації, що є безпосередньо пов'язаним із розвитком критичного мислення. Його положення сприяють формуванню культури доброчесності, рефлексивності та наукової відповідальності в підготовці аспірантів. Бухарестська декларація акцентує увагу на розвитку академічної культури як цілісної системи цінностей, норм і практик, що визначають поведінку учасників освітнього процесу. До ключових засад цієї культури належать повага до людської гідності, дотримання принципів недискримінації, забезпечення доступності освіти, підтримка ідеї навчання впродовж життя та активна громадянська позиція. У сучасному освітньому середовищі ці принципи інтегруються у процес формування дослідницької етики аспірантів, забезпечуючи їхню орієнтацію на відповідальну й доброчесну наукову діяльність.

Автор дослідження [2] зазначає, що особливе місце у структурі дослідницької етики посідають високі моральні принципи, які визначають якість освітнього та наукового процесу. До них належать чесність, довіра, справедливність, повага, відповідальність і надійність. Саме ці категорії становлять основу академічної доброчесності, яка розглядається як невід'ємний компонент підготовки майбутніх науковців.

Аналіз наукових праць та власний педагогічний досвід дозволяє зробити висновки, що для аспірантів дотримання принципів академічної доброчесності має системоутворювальне значення: по-перше, воно забезпечує формування етичної поведінки у процесі роботи з науковими джерелами та створення власних дослідницьких продуктів; по-друге, доброчесність виступає гарантією якості наукових результатів, що сприяє їх подальшому використанню в науковому дискурсі; по-третє, вона формує позитивну академічну репутацію дослідника, що є важливим чинником його професійного становлення та інтеграції в міжнародну наукову спільноту.

Важливо підкреслити, що взаємозв'язок академічної доброчесності та критичного мислення має двосторонній характер. З одного боку, розвиток критичного мислення підвищує рівень усвідомлення етичних норм і сприяє їх дотриманню. З іншого боку, сформовані принципи доброчес-

ності створюють середовище, у якому критичне мислення реалізується як інструмент об'єктивності, неупередженості та наукової відповідальності. Не менш важливим є аспект демократичного та етичного управління вищою освітою, який також визначений у Бухарестській декларації. У сучасних умовах функціонування закладів вищої освіти їх керівні структури повинні забезпечувати не лише ефективне адміністрування, а й захист академічних цінностей, прав і свобод усіх учасників освітнього процесу, що створює сприятливе середовище для формування дослідницької етики аспірантів і розвитку їхнього критичного мислення.

У результаті проведеного педагогічного дискурсу, який базувався на аналізі сучасних наукових джерел [2; 3; 4; 5; 6] та емпіричних узагальнень, встановлено, що ефективне формування академічної доброчесності й критичного мислення в науково-освітньому середовищі можливе за таких педагогічних умов:

1. Інтеграція цифрових технологій як інструменту забезпечення академічної доброчесності. Передбачає системне використання програм перевірки текстів на плагіат, аналітичних платформ, систем управління навчанням (LMS) та цифрових інструментів моніторингу дослідницької діяльності. Це сприяє не лише виявленню порушень, а й формуванню відповідального ставлення до академічного письма та джерел інформації (відповідно до висновків дослідження [5]).

2. Формування ціннісно-етичних орієнтацій через цілеспрямоване академічне виховання. Ідеться про впровадження в освітній процес курсів і модулів з академічної доброчесності, дослідницької етики, культури наукового письма, що забезпечує усвідомлення здобувачами значущості чесності, відповідальності та авторства в науковій діяльності.

3. Розвиток цифрової та інформаційної грамотності як основи критичного мислення. Передбачає навчання здобувачів освіти навичкам пошуку, відбору, критичного аналізу та етичного використання інформації. Це створює підґрунтя для формування здатності оцінювати достовірність джерел, уникати маніпуляцій і дотримуватися норм академічної доброчесності.

4. Використання інноваційних методів розвитку критичного мислення в навчальному процесі. Зокрема, застосування кейс-методів, проблемно-орієнтованого навчання, дискусій, аналізу наукових текстів, а також нейронауково обґрунтованих підходів до навчання [6], що сприяють активізації когнітивних процесів, розвитку аналітичного та рефлексивного мислення.

5. Створення академічного середовища, орієнтованого на підтримку доброчесності й дослідницької культури. Передбачає формування інституційної політики академічної доброчесності, оновлення

нормативної бази ЗВО, розвиток наставництва та підтримку наукової комунікації. Таке середовище стимулює оригінальність, повагу до інтелектуальної власності та сприяє розвитку дослідницької етики.

Висновки. У процесі дослідження авторами встановлено, що в умовах трансформації сучасного науково-освітнього простору особливої актуальності набуває проблема формування дослідницької етики аспірантів як інтегративного результату розвитку академічної доброчесності та критичного мислення. Посилення вимог до якості наукових досліджень, інтернаціоналізація науки та цифровізація освітнього середовища зумовлюють необхідність підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти, здатних до відповідальності, об'єктивної і рефлексивної наукової діяльності. Академічна доброчесність виступає нормативно-ціннісною основою дослідницької поведінки, тоді як критичне мислення забезпечує когнітивні механізми аналізу, оцінювання та інтерпретації інформації. Їх взаємодія формує здатність до прийняття обґрунтованих наукових рішень, запобігання порушенням етичних норм і забезпечення достовірності результатів дослідження.

Література

1. Етичний кодекс ученого України. Затверджено зборами Національної академії наук 15 квітня 2009 р. *Бюлетень ВАК*. 2009. № 6. С. 15–18
2. Ромакін В. В. Академічна чесність у вищій освіті. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Педагогіка*. 2002. Вип. 7. Т. 20. С. 23–28.
3. Слободянюк О. М. До питання академічного плагіату у вищій освіті : погляд експертів Польщі та України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 2 (26). С.150 – 155. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/26.195904>
4. Сопова Д.О. Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2017. Вип. 28. С. 79–84.
5. Тамозьська І. В., Смирнова І. М., Перетяга Л. Є. Вплив цифрових технологій на формування академічної доброчесності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Серія : Педагогіка та психологія*. 2025. Вип. 2. С. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-2-24>
6. Kosarieva H., Vasylenko O., Breslavets N., Tamozhska I., Anikina I., Mordovtseva N. Methods of Critical Thinking in Classes of Philological Disciplines in Higher Education Institutions : Neuroscientific Approach. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2022. 13(4), 459–470. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/399>
7. The Bucharest Declaration on ethical values and principles of higher education in the Europe region. URL: <http://surl.li/imbqc> (дата звернення 18.04.2026)

References

1. Etychnyi kodeks uchenoho Ukrainy. (2009). [Code of Ethics for Ukrainian Academics] Zatverdzheno zboramy Natsionalnoi akademii nauk 15 kvitnia 2009 r. *Biuletyn VAK*. №6. S. 15–18[in Ukrainian].
2. Romakin, V. V. (2002). Akademichna chesnist u vyshchii osviti [Academic Integrity in Higher Education]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly. Pedahohika*. Vyp. 7.T. 20. S. 23–28. [in Ukrainian].
3. Slobodianiuk, O.M. (2019). Do pytannia akademichnogo plahiatu u vyshchii osviti: pohliad ekspertiv Polshchi ta Ukrainy [On the issue of academic plagiarism in higher education: the views of experts from Poland and Ukraine]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. № 2 (26). S.150–155. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/26.195904>[in Ukrainian].
4. Sopova, D.O. (2017). Fenomen akademichnoi chesnosti u konteksti yakosti suchasnoi vyshchoi osvity [The phenomenon of academic integrity in the context of the quality of modern higher education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Vyp. 28. S. 79–84. [in Ukrainian].
5. Tamozhska, I. V., Smyrnova, I. M., Peretiaha. L. Ye. (2025). Vplyv tsyfrovykh tekhnolohii na formuvannia akademichnoi dobrochesnosti maibutnikh fakhivtsiv u zakladakh vyshchoi osvity [The influence of digital technologies on the development of academic integrity among future specialists in higher education institutions]. *Visnyk Mizhnarodnogo ekonomiko-humanitarnoho universytetu imeni akademika Stepana Demianchuka. Seriya: Pedahohika ta psykholohiia*. Vyp. 2. S. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-2-24> [in Ukrainian].
6. Kosarieva, H., Vasylenko, O., Breslavets, N., Tamozhska, I., Anikina, I., Mordovtseva, N. (2022). Methods of Critical Thinking in Classes of Philological Disciplines in Higher Education Institutions : Neuroscientific Approach. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 13(4), 459–470. DOI: <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/399> [in English].
7. The Bucharest Declaration on ethical values and principles of higher education in the Europe region. URL: <http://surl.li/imbqc> (data zvernennia 18.04.20263) [in English]

АНОТАЦІЯ

У процесі дослідження авторами проаналізовано дефініції поняття «академічна доброчесність» як сукупності етичних принципів і норм, що регулюють поведінку учасників освітнього та наукового процесу, а також «критичне мислення» як інтегративної когнітивної здатності до аналізу, оцінювання та інтерпретації інформації. Обґрунтовано їх взаємозв'язок у контексті підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та визначено їх роль у формуванні дослідницької етики як складової професійної компетентності майбутніх науковців. Актуальність дослідження зумовлена посиленням вимог до якості наукових досліджень в умовах цифровізації освітнього простору, зростанням ролі академічної культури та необхідністю підготовки конкурентоспроможних дослідників, здатних до самостійного наукового пошуку, критичного осмислення інформації та дотримання етичних стандартів. Особливого значення набуває проблема запобігання академічній недоброчесності, що актуалізує необхідність формування у аспірантів відповідних ціннісних орієнтацій, когнітивних умінь і знань. Авторами визначено, що розвиток критичного мислення сприяє усвідомленню необхідності дотримання норм академічної доброчесності, забезпечує здатність до виявлення наукових

помилки, маніпуляцій та недоброчесних практик, тоді як академічна доброчесність формує етичну основу для відповідального застосування аналітичних умінь.

У результаті дослідження встановлено, що ефективне формування дослідницької етики аспірантів можливе за умов комплексного підходу, який передбачає поєднання педагогічних, організаційних і цифрових інструментів, впровадження курсів з академічної доброчесності та наукового письма, використання інноваційних методів розвитку критичного мислення, а також створення сприятливого академічного середовища. Доведено, що інтеграція зазначених компонентів сприяє підвищенню якості наукових досліджень, розвитку академічної культури та формуванню відповідального дослідника, здатного діяти в умовах сучасного науково-освітнього простору.

Ключові слова: академічна доброчесність, критичне мислення, дослідницька етика, аспіранти, наукова діяльність, академічна культура, цифровізація освіти.

Дата першого надходження статті до видання: 19.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)